

Psicologia del Comportament Col·lectiu
AC3 - La Memòria com a Construcció Col·lectiva del Present
Entrega 05/12/08

- INTRODUCCIÓ I APUNTS
- PRESENTACIÓ PAC 3
- CORRECCIÓ PAC3 (Consultor: Anna Vitores)

INTRODUCCIÓ I APUNTS:

INTRODUCCIÓ AL MÒDUL 4 (missatge de la Consultora)

Vinc aquí a convidar-vos a endinsar-nos en el mòdul 4: "**la memòria social com a construcció col·lectiva**" (el mòdul 4 ja!).

[...] Primer de tot, com sempre, us recomano que llegiu la Guia d'estudi d'aquest mòdul (GES4) [...].

Fins ara hem anat veient processos i fenòmens col·lectius "clàssics": les masses, els moviments socials, les institucions...i ara entrem a estudiar un fenomen col·lectiu que ja no és tant habitual com a tal (com a fenomen col·lectiu) en els textos de psicologia i psicologia social: la memòria. De fet, potser us sorprèn que estudiem la memòria com a fenomen col·lectiu o social, perquè sembla que recordar sigui una cosa ben individual, no? Doncs cal que li donem una oportunitat a una visió en que resulta que la memòria es concep com un fenomen "social" en tota regla. I es refereix no només a quan recordem plegats les coses: el mòdul també us convida a pensar a que quan recordem soles o sols, també estem realitzant una activitat social. Vaja, que d'alguna manera mai recordem "sols".

Imagino que molts/es heu fet alguna assignatura de memòria a la llicenciatura o que, en qualsevol cas, teniu una idea del que la Psicologia bàsica o cognitiva pensa sobre la memòria...doncs en aquest mòdul, per variar, posarem "en parèntesis", o millor dit, farem una mica de crítica d'aquesta visió la memòria per estudiar la vida social...

La visió que dona aquest mòdul és crítica amb la forma habitual d'entendre la memòria...Habitualment quan els psicòlegs/gues estudien la memòria, la busquen "dins el cap de les persones". Estudiar la memòria acostuma a identificar-se amb descobrir els processos i les estructures i processos mentals que permeten explicar com cadascú/una de nosaltres emmagatzema, codifica i recupera informacions. Fins i tot quan des de la psicologia bàsica o cognitiva es parla de memòria col·lectiva, s'anitzen records individuals encara que siguin de moltes persones. És a dir que, sovint, des d'una visió convencional de la memòria, quan parlem de memòria col·lectiva parlem de la suma de memòries individuals de moltes persones. En aquest mòdul, ens convidarà a canviar aquest punt de vista.

Aquest mòdul el que ens diu és que **la memòria, individual o col·lectiva, és sempre social...ens diu que fins i tot els records individuals són records socials...**Es tracta de veure la memòria com quelcom social de "raíz", encara que sembla contraintuitiu, perquè habitualment pensem la memòria com quelcom individual i privat.

Diguem que en aquest mòdul pensarem en la memòria com una activitat social, una "acció social" (una acció sempre social encara que es sigui un "sol" el/la que recordi) i és tracta de veure que vol dir això de la memòria com acció social...(si som éssers socials...potser els nostres records i les nostres formes de recordar també són socials...no?).

Ens preguntarem que fem quan "**fem memòria**" (de quin tipus de relacions participem quan "**fem memòria**", quan recordem) i defugirem la visió de la memòria com la simple recuperació d'esdeveniments pretèrits per analitzar com construïm el passat cada cop que "**fem memòria**" (ja que el passat no està definit ni tancat, sinó que en cada circumstància i per cada relació el construïm, l'argumentem, el reinventem...) així que pensarem en el paper de la memòria en el present més que en el passat.....sí, sí, per contraintiu que sembli, ens fixarem més en el present que en el passat, o millor dit, ens fixarem en **com construir versions del passat té molt a veure amb el present, en les vides, relacions i realitat socials presents i futures...**

I a l'habitual concepció de "el futur no està decidit" i afegirem la idea que el passat tampoc està decidit (per contraintuitiu que també soni...). D'alguna manera el mòdul us convida a que poseu entre parèntesis per uns dies la idea que recordar és només recuperar informació emmagatzemada en el nostre cervell sobre esdeveniments passats....perquè es tractarà de pensar que el passat potser no és només "passat", que recordar potser té molt o tot a veure amb el present i amb el futur...i es tracta de veure quin paper té la memòria en les nostres societats, en la construcció de realitats socials i de relacions socials....

I alhora a la idea habitual de que la memòria està plena d'oblits, li afegirem la idea de que "**el olvido está lleno de memòria**"(que per cert, és una frase d'un poema d'en Benedetti molt maco)...pensant que memòria i oblit són dues cares de la mateixa moneda....

[...]

ACLARIMENTS (missatge de la Consultora)

[...]

M'agradaria comentar algunes coses per si us ajuden a acabar de veure el "què" a tot plegat...i per començar us copia un petit fragment de La Psicología colectiva un siglo más tarde, de Pablo Fernández Christlieb, 1994: pp. 95), a veure que us sembla. A mi a més de molt maco, em sembla que connecta molt bé amb el mòdul....

"El lenguaje, es en si mismo un recuerdo, en el sentido de que tiene que estar presente, conservarse, a lo largo de la vida colectiva para poder hacer algo con él; se cuenta ya con las palabras a la hora de necesitarlas, aunque, y ello importa, dicho recuerdo no se preserva en el "intracráneo" de los individuos sino en el "intercráneo" de la colectividad, esto es, se aparece y se actualiza en la conversación, en la lectura:.. como depositado en el medio social de la comunicación. Es evidente entonces que percibir y sentir es recordar; pertenecer a una colectividad es recordar, recordar los acuerdos comunes, los marcos de realidad." (...).

Bé...si heu anat entrant en la lògica del mòdul 4 haureu vist que el que fa es oferir una visió de l'estudi de la memòria i del fet de recordar diferent a les de la psicologia bàsica cognitiva. Habitualment quan s'estudia la memòria des de la psicologia es parteix d'una visió de la persona abstracta, sense fixar-nos en els significats, la propositivitat, la reflexivitat i el sentit de fer memòria. És aquesta clàssica visió de l'ésser humà que com us diu el mòdul, ens aporta la metàfora de l'ordinador: com si fóssim mecanismes de processament, codificació, emmagatzematge i recuperació d'informació exacte. O si no és exacta, distorsionada per algun factor relacional o social: és a dir, que des de la visió individual, la de la psicologia bàsica allò social o relacional és quelcom "exterior" a la memòria pròpiament dita, un factor extern al record individual que fins i tot distorsiona o afecta al record individual....

La visió que us aporta el mòdul és radicalment diferent. M'agradaria repassar alguns punts que estan relacionat entre ells, punts que condensen nocions del mòdul i que us poden ajudar a anar destriant la visió de la memòria social que ens ofereix:

-RELACIÓ INDIVIDUAL -SOCIAL

-CONSTRUCCIÓ DE PRESENT

-LA MEMORIA I "EL FETS" (allo que realment va ócorrer...).

-RELACIÓ INDIVIDUAL -SOCIAL

La perspectiva que es presenta en el mòdul **no suggereix que allò social és un factor extern que impacte a allò psicològic**. La proposta del mòdul no és aquesta perquè el mòdul parteix de la base que allò psicològic i allò social és indisociable ja de base.

Perquè parteix de la premissa que no tindria sentit buscar característiques purament psicològiques o purament socials, perquè fins i tot quan parlem de records individuals estem parlant de records que no es poden construir al marge o des de fora d'un teixit de significats socialment construïts (l'espai inter-subjectiu). I quan parlem de significats no parlem de coses subjectives (privades, personals, que tenen a veure amb un/a sol/a), **sinó intersubjectives, en el sentit que sorgeixen de l'espai interpersonal**.

Encara que parlem d'experiències privades, de pensar en soledat o "recordar" en soledat, el **que fem només te sentit en un transfons de significats que no hem creat individualment cap de nosaltres**. Per això no tindria sentit parlar d'allò social com un factor distorsionant perquè seria un contrasentit pensar en les nostres activitats, en el som, en el que recordem com coses no-socials. **Des de la visió recordar individualment és també recordar socialment**.

El mòdul el que tracta és d'oferir un enfocament de la memòria en que allò social i allò afectiu està lligat a allò psicològic de forma tal que no podem dir "fins aquí arriba allò psicològic" "fins aquí allò afectiu" i "això són els factors socials". No podem deslligar-ho de l'afectivitat, de les emocions, perquè no fem memòria de qualssevol cosa sinó d'allò que ens resulta significatiu, rellevant. I alhora la irrellevància o la rellevància del record respon a criteris socials (aprenem en les relacions què significa recordar, com recordem, que és un record central i que són records absurds o no importants, o que hi ha coses que no sabem ben bé perquè les recordem perquè són irrellevants... i és clar, el criteri per dir que són o no són rellevants l'hem après en la societat en la que vivim..).

De fet penseu en quelcom sorprenent en relació a la memòria col·lectiva.... allò més sorprenent no es tant les diferències o les discrepàncies en relació a les versions d'esdeveniments passats: allò sorprenent és la extraordinària coincidència o similitud entre les versions d'esdeveniment passats.

La similitud entre les versions persones que han viscut esdeveniment o entre persones que no els han viscut (si féssiu una enquesta o un estudi sobre la forma en que s'ha viscut la dictadura a l'Estat Espanyol, o l'era Pinochet a Chile, tant a persones que l'hagin viscut com que no, el més fascinant és que, encara que fem l'entrevista a milers de persones, les versions acostumen a semblar-se, encara que estiguin centrades en un "bàndol" o altre, el cert és que el que sorprèn és la extraordinària coincidència entre les diferents versions d'un mateix esdeveniment).

Si pensem per un moment el nostre caràcter reflexiu, pensem en la memòria i en la seva fragilitat, pensem que tots/es tenim vides diferents, contextos diferents, situacions i emocions diferents...i que potser no totes les persones ho han viscut...resulta que els relats o explicacions que diferents persones manifesten sobre allò que recorden (i obliden, és clar, perquè ambdós processos estan lligats), acostumen a tenir un acord bastant generalitzat. El que fa pensar és aquesta similitud en el record....

El mòdul ens diria que per explicar els nostres records, per donar sentit i seleccionar els esdeveniments passats que són "dignes" de record, utilitzem els recursos argumentals, els significats, el sentit creats socialment, allò que tenim a l'abast en la nostra societat. Diguem que la societat crea els marcs per recordar: per explicar el recordar i per seleccionar allò que és important recordar i que no ho és....

APRENEM A MOLTES COSES A MESURA QUE VIVIM, PERÒ TAMBÉ APRENEM COM RECORDAR, QUÈ RECORDAR, QUAN RECORDAR, QUIN SENTIT TÉ SEGONS ELS CONTEXTS...I HO APRENEM EN EL SI DE DETERMINADES SOCIETATS, DE DETERMINADES CONCEPCIONS DEL QUE ÉS UNA SOCIETAT.

D'alguna manera el mòdul ofereix una visió de la memòria com un procés constitutiu de la realitat social, de la seva reproducció o manteniment o del seu canvi: en aquest sentit nosaltres ens veiem immersos en formes socials de recordar, formes de donar sentit als esdeveniments i fins i tot en formes de donar sentit i importància als records i de conferir un significat a aquests records. Recordar doncs, és, d'alguna manera, participar de formes de vida, de relacions, de realitats socials....

Quan us veieu amb cor aquí teniu comentaris sobre els altres tres punts....

-CONSTRUCCIÓ DE PRESENT

-LA MEMORIA I "EL FETS" ("allò que realment va ocórrer"...).

El mòdul en comptes de preguntar-se pels continguts concrets de la memòria de forma abstracte, ens diu que és important pensar què fem quan "fem memòria". És a dir, recordar, fer memòria es vist des de la visió del mòdul com una acció social: com una forma de participar de formes de vida, de relacions, de sentits, de donar sentit a una realitat determinada o altra....

A mi m'agradaria que a mesura que aneu llegint el mòdul anéssiu pensant què fem quan recordem, quan recordem la nostra vida, la nostra societat, la història que no hem viscut i la que hem viscut... i que penséssiu no tant amb la visió de l'ésser humà que ens aporta la metàfora de l'ordinador (com si fossim mecanismes de processament, codificació, emmagatzematge i recuperació d'informació...) sinó com al éssers socials, és a dir, relacionals, i emocionals que també som, des d'una concepció de les persones com a productores de sentit.... La idea és que poseu al ben centre de les vostres reflexions els "significats".... i que per un moment deixeu de veure el passat com quelcom fred i abstracte, i recordar com una funció mecànica de recuperació d'esdeveniments passats.... **reflexioneu simplement sobre la vostra vida, sobre els moments en que recordeu, que fins i tot construïu records conjuntament quan amb amigues/cs, familiars o companys/es recordeu... construïu descripcions del passat....i penseu en "què feu" quan feu memòria...si construïeu/manteniu relacions, identitats...significats, explicacions....**

CONSTRUCCIÓ DE PRESENT

El mòdul us ofereix una visió en la que entre el passat i el present tenim la memòria que dota de continuïtat a la realitat social, en tant que mitjançant la memòria es construeixen i es resignifiquen els esdeveniments del passat que donen un sentit al present, i alhora, en ser un vincle que dota de continuïtat, permet la projecció d'un futur (es creen les condicions perquè es desenvolupi un determinat futur...).

És a dir, quan parlem de memòria social en aquest sentit, hem d'atendre sobretot AL PRESENT (és des d'aquest present que construïm un determinat passat que expliqui i justifiqui aquest present o un altre). **Dit d'altra manera, el passat, d'alguna manera "habita", viu, en el present: -perquè estem continuament construint el passat en les nostres relacions per donar sentit a determinats presents.. - i perquè en el present també trobem nous rumbos per relatar**

els fets passats..., de fet podem afirmar com diu el mòdul que "el futur transforma el passat", ja que a la llum de nous esdeveniments, interpretem el passat (construïm un passat) de forma diferent...

De fet si hi ha tantes lluites pel "passat", si hi ha tant interès en promoure una determinada memòria social és perquè la continuïtat i el manteniment de la societat està propiciada per la memòria i l'oblit. Cada ordre social comporta valors, normes, creences que possibiliten o inhibeixen determinades "memòries" o "records" que alhora legitimen o qüestionen el present i el futur. Les commemoracions o la història oficial si són objecte de tanta polèmica és perquè d'alguna manera prescriuen què i com s'ha de recordar i establir legitimitat d'un present (i les bases de determinades accions en un futur).

Si no penseu en la importància que els nacionalismes (els d'Estat o els altres) donen a recuperar la "memòria històrica", o la importància de recuperar les memòries de la guerra civil...

Per poder justificar accions del present una de les principals eines que tenim (tant nosaltres per explicar-nos la nostra vida, com la política) és fer que allò que volem legitimar sembli una conseqüència necessària de com han anat les coses en el passat...

I en les nostres vides... no us ha passat mai que en funció de determinats esdeveniments, reinterpretéu coses del passat de forma diferent? En cada ocasió que fem memòria "creem" el passat, ja que aquest, des d'aquesta visió, no està mai definit i tencat per sempre. El passat no és insensible ni alié a la ocurrència d'esdeveniments futurs.

És en aquest sentit que encara que acostumen a pensar que l'estudi de la memòria té a veure amb una atenció minuciosa al passat, resulta que estudiar la memòria reclama una atenció preferent al present: és en el present en que "fem memòria", i és, per tant, als interessos o sentit del present a allò que respon la construcció del passat.

És en aquest sentit que la memòria social també pot esdevenir un "camp de batalla". Perquè no hi ha una única visió del que és la societat, del significat de les coses, del que es desitjable en el futur, del que està bé i del que no en una societat....

I és en aquest sentit que la memòria també podem veure-la com atravesada per relacions de poder: perquè proporciona continuïtat i sentit (entre passat, present i futur) no només a les nostres vides, sinó també a la societat. És en aquest sentit el mòdul exposa que fer memòria, fins i tot quan estem sols, és una activitat social. I alhora, exposa que la construcció de la memòria estarà relacionada amb com estigui constituïda una societat i per les significacions socials establertes.

Perquè és en cada societat que es decideix allò que és important de recordar i allò que no, allò que és pertinent dir i com dir-ho. Però alhora en qualsevol societat hi ha grups que elaboren memòries diferents de fets passats, que entren en conflicte amb les dominants. I és per això que podem dir que **la memòria té a veure tant amb la reproducció de l'ordre social com en l'alteració de l'ordre social.**

I ens queda EL TEMA DELS FETS....

PRESENTACIÓ PAC 3: La Memòria com a Construcció Col·lectiva del Present**Presentació****Objectius**

1. Reconèixer la importància dels contextos de relació en la creació, manteniment i transformació de la memòria social
2. Reflexionar sobre la memòria com a construcció del present i com a vincle relacional o atendre al seu paper en la reproducció i la transformació de l'ordre social

Presentació de la prova

Habitualment, es defineix la memòria com un procés psicològic, en concret, com "la capacitat individual d'emmagatzemar i recuperar informació". El mòdul 4 d'aquesta assignatura posa en qüestió aquesta forma de definir i estudiar la memòria i ens convida a veure-la com un procés i producte totalment social. De fet, per això l'estudiem com a part de la pregunta per fenòmens i processos col·lectius.

Aquesta quarta PAC pretén que, després d'haver adquirit una visió àmplia d'aquesta forma d'entendre la memòria com a procés i producte social, penseu en els arguments bàsics del mòdul a través d'un article que us suggerim.

D'acord amb això la prova demana, més que per punts concrets del mòdul, per la forma general d'entendre la memòria social que ofereix, i per les implicacions i/o possibilitats que pot implicar aquesta perspectiva sobre la memòria social.

En concret se us demana que reflexioneu sobre aquesta forma d'entendre la memòria com a construcció social i com a construcció de present a partir d'un article concret sobre la transició política a la democràcia en l'Estat espanyol que se us facilita en format pdf.

Enunciat de la PAC**La memòria com a construcció col·lectiva de present****PART A**

Juntament amb l'enunciat de la prova us adjuntem el text: "Reescribiendo el recuerdo: los/as estudiantes universitarios/as y la transición política a la democracia en el Estado español" (Íñiguez, L. Navajas, J. i Vázquez, F.). Aquest text ofereix de forma molt sintètica (és un resum d'un estudi més extens) una forma determinada d'examinar la memòria de la transició, que alhora implica una determinada conceptualització del paper de la memòria en el manteniment i/o la transformació de la nostra realitat.

Llegiu el text, i després tracteu de relacionar el seu contingut amb dues de les idees centrals del mòdul, és a dir, amb la noció de la memòria com a "construcció social" i "com a construcció de present".

En concret heu d'elaborar la PAC a partir de les següents preguntes-guia:

- En quin sentit podem relacionar el text sobre la transició amb la idea de la memòria com a **construcció social**?
- I en quin sentit podem relacionar aquest mateix text amb la idea de la memòria com a **construcció de present**?

PART B

Llegeix la següent notícia: "Bono irrita a las izquierdas por rendir homenaje a una monja" (El Periódico, 14/11/2008)

http://www.elperiodico.com/default.asp?idpublicacio_PK=46&idioma=CAS&idnoticia_PK=561725&idseccio_PK=1008

Fes un petit comentari de text sobre aquesta notícia des de la visió de la memòria social, en concret tenint present les consideracions sobre:

- Com podem relacionar l'article amb la idea de memòria compartida i el conflicte entre versions múltiples del mateix passat?
- Com podem relacionar l'article amb la concepció de les commemoracions com a institucionalització de la memòria

Advertència: En aquest cas la prova demana de nou aportació vostra, perquè no implica resumir cap teoria concreta del mòdul, si no entendre la perspectiva que se us presenta al mòdul i relacionar-la amb l'article que se us suggereix. Els arguments per respondre a les preguntes que planteja la prova els teniu al mòdul, però podeu fer referència a la vostra valoració personal o a exemples concrets (per tal de recolzar-los o refutar-los).

En qualsevol cas, les opinions o valoracions hauran d'estar argumentades i raonades a partir dels arguments del mòdul. Aquesta prova no persegueix avaluar les vostres opinions, sino si heu entès la perspectiva d'estudi de la memòria que

ofereix al mòdul. Insistim en això per tal que entengueu que no us demanem la vostra opinió sobre un determinat procés polític, sinó que analitzeu què implica entendre aquest procés a partir d'una conceptualització de la memòria com a construcció social i com a construcció de present.

S'insisteix en recordar que si heu de fer referència a alguna definició o paràgraf literal del material en paper heu de senyalar-ho entre cometes ("") tal i com faríeu amb una cita.

Criteris d'avaluació

Per valorar aquesta activitat es tindran presents els següents aspectes:

- L'argumentació raonada dels nuclis conceptuals que permeten respondre a les preguntes plantejades.
- La correcta vinculació del text amb la perspectiva del mòdul.
- La claredat i originalitat en la redacció de la prova, evitant la reproducció literal de frases del mòdul.
- La valoració argumentada de l'acord de el/la estudiant amb la perspectiva presentada al mòdul per entendre la memòria social.

Format de lliurament

EL producte final d'aquesta PAC serà un document de text que haurà de tenir una **extensió màxima de 3 pàgines**. El document ha d'incloure el títol de la PAC i el nom i cognom de la/del estudiant.

El nom del fitxer tindrà el següent format: "cognom1_cognom2_PAC3.doc". Els cognoms s'escriuran sense accents. Per exemple, l'estudiant Alfred García Sans posaria el següent nom al seu arxiu: "garcia_sans_PAC3.doc".

Les proves s'hauran de lliurar la data indicada a la **Bústia d'Avaluació Continuada**.

Data de lliurament

La data límit per lliurar aquesta activitat és el 5 de desembre de 2008.

CORRECCIÓ PAC3 (Consultor: Anna Vitores):